

روزنامه‌نگاری الکترونیک: فرصت‌ها و محدودیت‌ها

علیرضا دهقان،

استادیار گروه ارتباطات دانشگاه تهران، adehghan@ut.ac.ir

چکیده: این مقاله با برشمردن امتیازات روزنامه‌نگاری الکترونیکی به این پرسش پاسخ خواهد داد که آیا این امتیازات قدرت تغییرات اجتماعی و سیاسی را افزایش داده است؟ سه امتیاز برجسته جستجو در اینترنت به طور کلی و جستجوی خبر و گزارش‌های خبری به طور خاص تعاملی، فرامتنی، و چند رسانه‌ای بودن است. این امتیازات تحول‌شگرفی در خبررسانی و خبرخوانی اینترنتی ایجاد کرده‌اند که تفاوت‌های زیادی با شیوه‌ها و رسانه‌های مرسوم دارد. آگاه‌سازی به جای اقناع، کنترل بیشتر از سوی استفاده‌کننده، برقراری ارتباط به صورت دو سویه و جایگزینی آن با ارتباط یک سویه، فعالیت بیشتر از طرف استفاده‌کننده، و برقراری ارتباط در زمان‌های انعطاف‌پذیر از جمله این تفاوت‌هاست. اما، همه جنبه‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک مثبت و امیدوارکننده نیست. بلکه تنها می‌توان ادعا کرد که چشم‌اندازها و فرصت‌هایی فراهم شده است در عین حال که مشکلات و نگرانی‌هایی هم وجود دارد. عدول از معیارهای عینیت، عدم اصالت و اعتبار منابع خبری، و نبودن آزادی مطلوب و مورد انتظار برای انتقاد از قدرت سیاسی و اقتصادی، گرچه با شدت کمتری نسبت به رسانه‌های چاپی و رادیو و تلویزیون، همچنان وجود دارد. از همه مهمتر اینکه روزنامه‌نگاری الکترونیک و نقش آن در تغییرات اجتماعی و سیاسی را نمی‌توان بدون تعامل با گروه‌های شهروندی، فعالان سیاسی و اجتماعی و احزاب سیاسی مطالعه کرد.

کلیدواژه‌ها: تعاملی، فرامتنی، چند رسانه‌ای، عینیت، اعتبار منابع خبری، تغییر اجتماعی و سیاسی

مقدمه:

روزنامه‌نگاری الکترونیک بخشی از فعالیت روزنامه‌نگاری و رسانه‌ای در جوامع و کشورهای شده است که با تسامح و با درجاتی کمتر یا بیشتر جوامع اطلاعاتی یا جوامع شبکه‌ای خوانده شده‌اند. اگر این اصطلاح حاکی از یک تمایز اساسی و بنیادی نباشد حداقل تفاوت‌هایی را در مقایسه جوامع حال حاضر با جوامع یک نسل پیشتر یا بیشتر از آن نشان می‌دهد. گردش اطلاعات از مهمترین این تفاوت‌ها است که بخشی از آن خبررسانی است. با استفاده از اینترنت و دسترسی به سایت‌های خبری وابسته به رسانه‌های مرسوم یعنی روزنامه‌ها و شبکه‌های تلویزیونی و سایت‌های مستقل از آنها می‌توان با سرعت و سهولت به حجم بسیار زیادی از اطلاعات و اخباری که ساعت به ساعت تازه می‌شود دسترسی پیدا کرد. هزاران روزنامه الکترونیک خبرهای ملی و بین‌المللی را به صورت دسترس عام در اختیار می‌گذارند و در مواردی سایت‌های گوناگون، از جمله روزنامه‌های مهمی همچون نیویورک تایمز، خبرهای کلی یا موضوعی را بنا به درخواست کنندگان با پست الکترونیک در اختیار آنها می‌گذارند. نشریه‌های الکترونیک به روی شبکه جهانی اینترنت به شکل‌های مختلفی عرضه می‌شوند:

۱- نسخه فشرده روزنامه چاپی به صورت تصویری

در این شکل متن روزنامه چاپی مرور شده و بر روی صفحه کامپیوتر قابل خواندن است ولی امکان جست‌وجو برای موضوعات خاص نیست.

۲- روزنامه‌های الکترونیک خاص جست‌وجو

شکل این روزنامه‌ها در صفحه کامپیوتر با شکل روزنامه چاپی تفاوت دارد ولی امکان جست‌وجوی موضوعی وجود دارد و مطالب آن ممکن است هر ساعت جدید شود. اکثر روزنامه‌های الکترونیک خارجی به این شکل است. در حال حاضر روزنامه همشهری به این شکل است.

۳- ترکیب شکل اول و دوم

برخی روزنامه‌ها نیم صفحه اول روزنامه چاپی را به صورت تصویری و بقیه را به صورت قابل جست‌وجو عرضه می‌کنند. روزنامه شرق تا شهریور ۱۳۸۵ به این صورت ارایه می‌شد. روزنامه کیهان در حال حاضر به این صورت در شبکه دیده می‌شود.

غیر از روزنامه‌های چاپی خارجی و ایرانی که به صورت جست‌وجو قابل مشاهده و مطالعه‌اند، موتورهای جست‌وجوی معروف مثل یاهو و ام. اس. ان نیز اخبار و مطالب روزنامه‌ها و خبرگزاری‌های بین‌المللی را ارایه می‌کنند. براساس آمار منتشر شده ۴۰۸ میلیون نفر ماهانه از شبکه جهانی اینترنت استفاده کرده‌اند که یاهو با بیش از ۱۲۰ میلیون نفر مراجعه کننده رتبه اول را داشته است (بدیعی، ۱۳۸۴: ۱۶۴).

در ایران نیز سایت‌های خبرگزاری رسمی و دولتی و غیر دولتی و سایت‌های خبری و وبلاگ‌های شخصی متعدد (بیش از صد هزار) متعلق به اشخاص سیاسی، نویسندگان و روزنامه‌نگار ساکن ایران و خارج بر روی صفحه اینترنت قابل مشاهده است.

در این مقاله ابتدا امتیازات روزنامه نگاری الکترونیک و مشکلات آن به صورت خلاصه مرور خواهد شد. سپس تلاش می‌شود بر اساس تجربه کشورهای مالزی، سنگاپور و کره جنوبی به این پرسش پاسخ داده شود که آیا به صرف مزیت‌های تکنولوژی جدید ارتباطی مثل سرعت، حجم فراوان و نامحدود اطلاعات، دسترسی نسبتاً آسان و آزاد، و قدرت انتخاب و نفوذ استفاده کنندگان می‌توان حکم کرد که قدرت زیادی برای تغییر اجتماعی و سیاسی حاصل شده است؟

امتیازات و ویژگی‌های روزنامه‌های الکترونیک

سه امتیاز برجسته جست‌وجو در اینترنت به طور کلی و جست‌وجوی خبر و گزارش‌های خبری به طور خاص تعاملی، فرامتنی، و چند رسانه ای بودن است. اولی به دو معنا به کار رفته است: ۱- تعامل بین شخص و کامپیوتر و ۲- تعامل میان اشخاص. هر دو این معانی را می‌توان در مورد استفاده خبری و روزنامه‌های الکترونیک به کار گرفت.

به عبارت دیگر، شخص می‌تواند با کامپیوتر و سایت‌های خبری آن برای کسب اطلاع به تعامل بپردازد و در عین حال درباره همان خبری که خوانده است به صورت ای-میل یا اتاق گفتگو با شخص دیگری به گفتگو بپردازد. دو محقق رسانه‌ای یعنی مک میلان و داونز بر اساس مصاحبه با کارشناسان تکنولوژی‌های جدید شش بعد گوناگون را برای مفهوم تعاملی از هم تمیز می‌دهند:

- ۱- متقاعد ساختن - آگاه ساختن
- ۲- کنترل زیاد بر جریان ارتباط - کنترل کم بر جریان ارتباط
- ۳- فعالیت زیاد - فعالیت کم
- ۴- یک سویه بودن ارتباط - دو سویه بودن ارتباط
- ۵- زمان معین - زمان قابل انعطاف
- ۶- احساس مکان به میزان اندک - احساس مکان به میزان زیاد

مک میلان و داونز درباره ویژگی نخست معتقدند تعامل بیشتر به معنای آگاه‌سازی به جای اقناع، داشتن کنترل بیشتر از سوی استفاده کننده، برقراری ارتباط به صورت دو سویه به جای ارتباط یک سویه، فعالیت بیشتر از طرف استفاده کننده، برقراری ارتباط در زمان‌های انعطاف‌پذیر و نه زمان ثابت و سرانجام ارتباطی همراه با احساس بالایی از وقوع در یک مکان می‌باشد (تانکارد، ۲۰۰۱: ۳۷۰). برخی پژوهش‌ها نشان داده اند که وجود ویژگی تعاملی در یک سیستم رسانه‌ای می‌تواند به پذیرش و رضایت بیشتر، آموزش و تسلط بیشتر و افزایش احساس همکاری منجر شود (همان: ۳۷۱).

دومین ویژگی و امتیاز مهم شبکه به طور کلی و از جمله روزنامه الکترونیکی، استفاده از نقاط فرا اتصال در یک صفحه است که استفاده کننده می‌تواند با یک کلیک به نقطه دیگری در همان متن، در همان وب سایت و یا به وب سایت دیگری که در شبکه موجود است برود. نقاط فرا اتصال شکل ویژه‌ای از فرا متن هستند، همان واژه‌ای که تد نلسن در ۱۹۶۵ معرفی کرد و در قالب جدید نشان می‌دهد. نلسن فرا متن را نوشتن نا مسلسل تعریف کرده است. وی می‌نویسد: در فرا متن که با تسلسل مقید نشده است می‌توانیم اشکال جدیدی از نوشتن را خلق کنیم که این کار ساختار آنچه را که مشغول نوشتن درباره آن هستیم بهتر منعکس می‌کند و خوانندگان با

انتخاب یک مسیر ممکن است سلیقه‌های خود را یا خط فکری فعلی را دنبال کنند، شیوه‌ای که تاکنون غیر ممکن محسوب می‌شده است (به نقل از تانکار، ۲۰۰۱: ۳۷۱).

البته استفاده از این شیوه در ابتدای راه است و پیشرفت‌های دیگری نیز در راه است. بعضی گفته‌اند فرا اتصال می‌تواند تقلیدی از الگوی تداعی ذهنی در مغز انسان باشد. در عین حال با اینکه فرار از یک ساختار خشک و بسته و بدون انعطاف می‌تواند برای استفاده کننده مزیت باشد اما باید توجه داشت که گریز زدن از یک نقطه به نقطه دیگر نیز اگر مکرر اتفاق افتد می‌تواند به چیزی منجر شود که گمگشتگی در فضای مجازی تلقی شده است و گاه به آن مشکل گردشگری هم گفته‌اند. این مشکل بیتی از حافظ را متبادر به ذهن می‌کند. آنجا که گفت:

در این شب سیاهم گم گشت راه مقصد
از گوشه‌ای برون آی ای کوکب هدایت
از هر طرف که رفتم جز وحشتم نیفزود
زنهار از این بیابان وین راه بی‌نهایت
این راه را نهایت صورت کجا توان بست
کش صد هزار منزل بیش است در بدایت
بر این اساس بعضی کارشناسان توصیه کرده‌اند که خلق کنندگان فرا متن از قواعد خاص پیروی کنند و ساختار و حتی نقشه‌هایی تهیه کنند که از احساس گم گشتگی و سرگردانی در استفاده کنندگان جلوگیری شود و به تعبیر حافظ کوکب هدایتی ساخته شود.

همانطور که در مورد نکته مربوط به تعامل گفته شد کنترل از ابعادی است که میزان آن می‌تواند محل بحث و تحقیق باشد. پرسش این است که چه میزان کنترل از سوی استفاده کننده مطلوب است؟ ویژگی سوم در روزنامه‌های الکترونیک یا خبررسانی الکترونیک چند رسانه‌ای بودن است. در این شیوه، مخلوطی از متن، تصویر، صدا، ویدیو و انیمیشن ارائه می‌شود. اخیراً بعضی وب سایت‌ها صدا و تصویر زنده را نیز در اختیار کاربران می‌گذارند. سیستم چند رسانه‌ای در کنار فرا اتصال‌ها و فرا متن‌ها به خوبی موثر واقع می‌شود. استفاده کنندگان می‌توانند با کلیک کردن بر روی اتصال نمونه‌ای از صدا یا ویدئو را هم مورد مشاهده قرار دهند.

سه ویژگی ذکر شده در بالا، تحول شگرفی در خبر رسانی و خبرخوانی اینترنتی ایجاد کرده‌اند که تفاوت‌های زیادی با شیوه‌های مرسوم و رسانه‌های مرسوم دارد. این ویژگی‌ها سبب شده‌اند تا به بیان ساده کاربران، جای

سردبیران را تا حدودی بگیرند و خود مطالب مورد نیازشان را انتخاب کنند یا حتی مطالبی به آنچه موجود است از جای دیگر اضافه کنند یا به راحتی به آرشیو و شماره‌های گذشته رجوع کنند و ساختار مطلب و متن را شخصی کنند و بایگانی شخصی تشکیل دهند و متن را به صورت چند رسانه‌ای مورد استفاده قرار دهند و حتی متن دلخواه را به دیگران ارسال و درباره آن گفتگو کنند (بدیعی، ۱۳۸۴: ۱۶۸).

مشکلات روزنامه نگاری الکترونیکی

همانطور که قبلاً ذکر شد، همه جنبه‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک مثبت و امیدوار کننده نیست. در حالیکه روزنامه‌نگاری الکترونیک، چشم‌اندازها و فرصت‌هایی را فراهم شده کرده است، مشکلات و نگرانی‌هایی هم ایجاد کرده است. بعضی از مشکلات و نگرانی‌ها به شرح زیر است:

۱- شکاف دیجیتالی

یکی از بحث‌هایی که در دهه ۱۹۷۰ شروع شد و همچنان ادامه دارد بحث شکاف آگاهی است. این نظریه را از دو جهت می‌توان ارزیابی کرد، یکی از جهت دسترسی به رسانه و یکی هم از جهت خصلت رسانه و خصلت استفاده کننده از رسانه. منظور از خصلت رسانه این است که برخی رسانه‌ها ماهیتاً برای گروه‌هایی از مخاطبان کارایی و استفاده بهتری دارند. مثلاً، کتاب و روزنامه بیشتر متناسب با مخاطبانی است که تحصیلات بالاتر، درآمد و فراغت بیشتر دارند، حال آنکه تلویزیون در غالب موارد و برحسب محتواهایی که عرضه می‌کند می‌تواند با مخاطبانی در ارتباط قرار گیرد که دارای تحصیلات و درآمد و رفاه پایین‌ترند. در حال حاضر استفاده از روزنامه الکترونیک هم می‌تواند تا حدودی همینطور باشد، به عبارت دیگر با استفاده کنندگانی متناسب پیدا کند که دارای جایگاه اجتماعی و اقتصادی بالاتر باشند. این متناسب هم از جهت اصل دسترسی و هم از جهت توانایی و مهارت‌های استفاده از آن مد نظر است. منظور از خصلت مخاطب هم تا حدودی همان است که در سطور بالا گفته شد یعنی ارتباط با جایگاه اجتماعی و تا حدودی نیز به انگیزه و نیاز به اطلاعات خاص مربوط می‌شود.

شواهد آماری نشان دهنده این است که شکاف آگاهی مورد بحث در ارتباط با رسانه‌های مرسوم در مورد رسانه جدید یعنی استفاده از اینترنت برای خبر خوانی نیز وجود دارد. طبق آمار موجود، در سال ۲۰۰۲ دسترسی به اینترنت در کل جهان از حیث نفر، بیش از ۶۰۵ میلیون نفر بوده است که توزیع درصدی آن در قاره‌ها و مناطق مختلف جهان به این شرح است: اروپا (۳۱/۵۲٪)، آسیا و اقیانوسیه (۳۰/۹۱٪)، آمریکا و کانادا (۳۰/۱۶٪)، آمریکای لاتین (۵/۵۱٪)، آفریقا (۱/۰۵٪) و خاورمیانه (۰/۸۵٪). این آمار در سال ۲۰۰۶ میلادی تغییرات زیادی کرده است بطوریکه در ماه سپتامبر سال ۲۰۰۶ شمار کل استفاده کنندگان از اینترنت به ۱۰۸۶۲۵۰۹۰۳ نفر (۱۶/۷٪ از جمعیت جهان) رسیده و توزیع آن در جهان به این شرح بوده است: اروپا (۲۸/۴٪)، آسیا (۳۶/۴٪)، اقیانوسیه (۱/۷٪)، آمریکا و کانادا (۲۱/۱٪)، آمریکای لاتین (۷/۷٪)، آفریقا (۳/۱٪) و خاورمیانه (۱/۸۰٪). با اینکه در فاصله چهار سال شکاف موجود میان مناطق توسعه یافته و مناطق در حال توسعه کمتر شده است اما میزان آن هنوز هم زیاد است.

همانطور که ملاحظه می‌شود میان کشورها و مناطق مختلف جهان، از جهت اصل دسترسی و استفاده از اینترنت به طور کلی فاصله بسیار زیادی وجود دارد که استفاده برای خبر خوانی و خبر گیری بخشی از این تفاوت کلی است. در درون کشورها نیز ممکن است چنین شکافی ملاحظه شود. این نوع شکاف دیجیتالی ممکن است بین گروه‌های جنسی، نژادی، درآمدی و تحصیلی یا گروه‌هایی که براساس سایر متغیرها قابل تفکیک هستند نیز وجود داشته باشد. لطیفه‌ای در آمریکا شایع شده است که می‌تواند به نوعی این واقعیت را نیز منعکس کند: «اینترنت قلمرو مردان جوان، سفید پوست و تحصیل کرده است که مهارت‌های کامپیوتری پیشرفته‌ای دارند».

همچنین، طبق یک مطالعه از سوی نوواک و هوفمن ۴۴/۲٪ سفید پوستان کامپیوتر دارند درحالی‌که تنها ۲۹٪ سیاه پوستان چنین وضعی دارند. بخش عمده‌ای از این تفاوت به خاطر نابرابری درآمدی است. طبق همین مطالعه در خانوارهای سفید پوستانی که درآمدی حتی کمتر از ۴۰ هزار دلار داشتند تمایل بیشتری به داشتن کامپیوتر خانگی دیده شده است. این در حالی است که در خانوارهای سیاه پوست در صورتی احتمال داشتن کامپیوتر خانگی وجود دارد که درآمد آنان بالاتر از ۴۰ هزار دلار باشد. به گفته نوواک و هوفمن گروه‌های

جنسیتی نیز ممکن است مشمول شکاف آگاهی شوند اگر چه به تدریج این شکاف کاهش می‌یابد. درصد زنان استفاده کننده در کل استفاده کنندگان اینترنت از ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۷ به ترتیب ۲۲٪، ۲۸٪، ۳۴٪ و ۳۹٪ بوده است (تانکارد، ۲۰۰۱: ۳۷۸).

طبق یک مطالعه دیگر (گربر، ۲۰۰۵) در حال حاضر تقریباً دو سوم آمریکایی‌ها از خانه یا محل کار به اینترنت دسترسی دارند و تا سال ۲۰۱۰ تقریباً همه دسترسی خواهند داشت. اما آیا این افراد دسترسی به اینترنت را برای اطلاع از سیاست به کار خواهند گرفت؟ مطالعات نشان می‌دهند که چنین نیست. در حال حاضر تنها یک سوم آمریکایی‌ها و عمدتاً آنهایی که تحصیلات بالایی دارند و از جهت اقتصادی وضعیت خوبی دارند به صورت منظم از شبکه اینترنت برای اخبار سیاسی استفاده می‌کنند.

طبق گزارشی که اتحادیه اروپا تحت عنوان "شکاف دیجیتالی در اروپا" تهیه کرده است در سال ۲۰۰۴ در اتحادیه اروپا ضریب نفوذ کامپیوتر و به خصوص اینترنت متفاوت بوده است. در حال حاضر در مناطق روستائی تنها در حدود یک چهارم خانوارها از اینترنت پرسرعت استفاده می‌کنند. همچنین ضریب نفوذ اینترنت در طبقات مرفه اتحادیه تقریباً دو برابر مناطق فقیرتر می‌باشد. بر اساس این گزارش از ۱۴ کشور عضو این اتحادیه (اتریش، قبرس، دانمارک، یونان، لتونی، مجارستان، هلند، لهستان، پرتغال، اسلونی، اسلواکی، ترکیه و نروژ) مهمترین دلایل مردم در سال ۲۰۰۴ برای نداشتن اینترنت در خانه هزینه دسترسی یا هزینه تجهیزات بسیار بالا و فقدان مهارتهای لازم برای استفاده از اینترنت بوده است (در این مورد جنسیت کم اهمیت است اما سن و تحصیلات نقش مهمی دارند).

۲- گزارش گیری غیر مستند/ نقض معیارهای عینیت

نزول کیفیت می‌تواند نه تنها در مطبوعات چاپی بلکه در رسانه‌های الکترونیک و خبررسانی اینترنتی هم دیده شود. برای روشنتر شدن مسئله می‌توان گفت یکی از توصیه‌هایی که برای گزارشگری مستند و مبتنی بر واقعیات می‌شود این است که از گزارش به جای استنباط و قضاوت استفاده شود. البته این امر در رسانه‌های چاپی مکرر رخ می‌دهد.

جدیدترین مثال را می‌توان از روزنامه همشهری مورخ ۸۵/۲/۱۳ ارائه کرد. در بخش ورزش این شماره از این روزنامه و در خبر مربوط به انتصاب محمد رضا یزدانی خرم به عنوان سرپرست جدید فدراسیون کشتی که باید از نوع گزارش باشد، هم استنباط دیده می‌شود هم قضاوت.

استنباط:

«برای کمک آمده‌ام و با هیچ کس هم تعارف نخواهم داشت». وی اضافه کرد «آنهای که به نفع کشتی باشند را حمایت خواهم کرد و آنهایی که جواب مردم را خوب ندهند و به درد کشتی نخورند عذرشان را خواهم خواست». این سخنان یزدانی خرم در حقیقت نشان می‌دهد که او چندان هم از اوضاع کنونی بی‌خبر نیست و به خوبی می‌داند که دشمنان دوست نمای کشتی در ماهها و روزهای اخیر چه ضربات جبران ناپذیری به این ورزش زده‌اند...

قضاوت:

ما امروز معتقدیم که یزدانی خرم به دلیل برنامه محور بودنش، انطباق مالی اش، مدیریت دلسوانه اش و اعتقادات مخلصانه اش این توان را دارد که به مشکلات موجود کشتی برای همیشه پایان دهد. اما این کار در رسانه الکترونیک هم دیده می‌شود. روزنامه شرق در تاریخ ۸۵/۲/۲۳ نوشت: «در این حال، بحث دیگر مربوط به انتخابات خبرگان نیز در فضای سیاسی پررنگ شده است. این بحث، همان موضوع قدیمی ردصلاحیت نامزدهای خبرگان است که بیش از ۱۵ سال است در هر دوره انتخابات خبرگان محل مشاجره لفظی، حقوقی و فقهی دو جناح سیاسی است و البته در نهایت، طبق برنامه و خواست جریان محافظه کار پیش می‌رود. در تازه ترین بحث‌ها در این زمینه، «سیدمحمد خاتمی» هفته گذشته نسبت به رد صلاحیت نامزدهای اصلاح طلب در انتخابات خبرگان هشدار داد و گفت که در صورت ردصلاحیت نامزدهای مجمع روحانیون، این تشکل در انتخابات شرکت نخواهد کرد. در دوره پیشین انتخابات خبرگان هم مجمع روحانیون به علت رد شدن نامزدهایش فهرست انتخاباتی ارائه نکرد اما در کنار این بحث همیشگی درخواستی هم از سوی نشریه «پرتو سخن» در هفته گذشته خطاب به شورای نگهبان مطرح شد که ابعاد موضوع رد صلاحیت‌ها را به شکلی شگرف

گسترده کرده است. این نشریه در مطلبی با نسبت دادن برخی ویژگی های منفی به برخی روحانیون شاخص خواستار رد صلاحیت آنها در انتخابات خبرگان شد. این نشریه البته نام این افراد را ذکر نکرد، اما سایت «فردا» با اشاره به محتوای یادداشت نوشت که ارگان مصباح خواستار رد صلاحیت هاشمی رفسنجانی، محمد خاتمی و حسن روحانی شده است". به گزارش سایت فردا نویسنده نشریه «پرتو سخن» بدون نام بردن از اکبر هاشمی رفسنجانی «کسانی که عملکرد آنها در گذشته موجب شکاف بیشتر طبقاتی شده و در سایه مدیریت شان محدود افرادی به آلف و الوف دست یازیده و از رانت های فامیلی بهره مند شده اند» را فاقد صلاحیت برای حضور در مجلس خبرگان دانسته است. این نشریه سپس با شورای نگهبان در مورد تأیید این افراد هشدار داده و گفته است اگر این شورا مصلحت اندیشی نکند، «برخی از کسانی که اکنون در مجلس خبرگان از جایگاه ویژه ای برخوردارند» رد صلاحیت شده و در مجلس خبرگان بعدی حضور نخواهند داشت. «فردا» در این زمینه یادآور شد که در حال حاضر هاشمی رفسنجانی نایب رئیس مجلس خبرگان رهبری است. نشریه موسسه آیت الله مصباح یزدی همچنین اظهار داشت «کسانی که با سیاست های نادرست و منفعلانه خود موجب تعلیق کلیه مراحل فناوری هسته ای صلح آمیز شده اند» (حسن روحانی) را فاقد بینش سیاسی و اجتماعی دانسته و از این رو فاقد صلاحیت برای انتخابات خبرگان معرفی کرده است. نویسنده سپس بدون نام بردن از محمد خاتمی به سبب آنچه «هزینه بیت المال مسلمین در راه ترویج بی بند و باری و فساد اخلاقی» خواند، وی و دیگر روحانیون اصلاح طلب را دارای سوءسابقه و در نتیجه فاقد صلاحیت برای شرکت در انتخابات خبرگان دانسته است. این در حالی است که خاتمی بارها عدم تمایل خود را به شرکت در این انتخابات اعلام کرده است. نویسنده ملاک تأیید صلاحیت افراد را شرایط حال آنها دانسته و تأکید کرده افرادی که در گذشته شرایط خبرگان را داشته و چه بسا مورد تأیید امام و رهبری نیز بوده اند اما اکنون شرایط لازم را ندارند فاقد صلاحیت بوده و باید توسط شورای نگهبان رد صلاحیت شوند.

مشاهده می شود در حالی که در نشریه چاپی پرتو سخن از اشخاصی که بنا به دلایل گفته شده در خبر فاقد صلاحیت برای حضور در مجلس خبرگان دانسته شده اند اسمی برده نشده است و استنباط مصادیق به خواننده

واگذار شده است در سایت بازتاب بر اساس اشارات نقل شده در خبر، استنباط به عمل آمده است و نام اشخاصی به عنوان مصادیق ذکر شده است. نکته جالب توجه دیگر اینکه پس از این استنباط و ذکر نام مصادیق در سایت اینترنتی مذکور یک روزنامه چاپی (شرق) نیز مجدداً و به نقل از آن سایت نام اشخاص ذکر کرده است. به عبارت دیگر یک سایت اینترنتی نه تنها، با غفلت از گزارش و استفاده از استنباط، معیارهای عینیت در روزنامه نگاری را نقض کرده است بلکه موجب رواج و تسری آن به منابع دیگر نیز شده است.

۳- اعتبار و اصالت خبر

مسئله اعتبار خبر موضوعی پر سابقه در پژوهش ارتباط جمعی است. در مورد خبرهای اینترنتی و روزنامه‌های عرضه شده در شبکه جهانی اینترنت دقت، قابلیت اتکا و کفایت اطلاعات ممکن است بیشتر از میزانی مطرح شود که در رسانه‌های مرسوم و سنتی مطرح است. به ویژه اینکه، فشار موجود برای سرعت خبر رسانی ممکن است باعث شود که حتی یک سازمان خبری مهم خبری را بدون بررسی دقیق منتشر کند. در حال حاضر بسیاری از سایت‌های خبری تمایز میان محتوا از نوع سر مقاله و تبلیغات را از میان برده‌اند. تمایزی که یک قاعده اساسی روزنامه‌نگاری بوده است. اعتماد به خبر در روزنامه‌های الکترونیک و اینکه در اصل از چه منبعی حاصل شده است ارتباط زیادی با قوت سازمانی سایت‌های خبری دارد. احتمالاً هر چه این سایت‌ها کوچکتر و از توانایی کمتری برخوردار باشند امکان کمتری برای گردآوری خبرهای متنوع، مهم و دارای دقت و وثاقت خواهند داشت. تحقیقات مربوط به اعتبار مقایسه‌ای رسانه‌ها در آمریکا و ایران نشان می‌دهد که در آمریکا به ترتیب روزنامه، اینترنت و تلویزیون منابع معتبر برای مخاطبان هستند، در حالی که منابع معتبر (مخصوصاً در مواردی که خبرهای یک رویداد متناقض است) در ایران به ترتیب تلویزیون، اینترنت و روزنامه‌های کشور هستند (جداول ۱، ۲، و ۳). ضمن اینکه اگر تفکیک سنی را در تحلیل وارد کنیم جوانان اعتماد بیشتری به اخبار اینترنت دارند که این نشان دهنده آن است که ممکن است در آینده این اعتماد در کل بیشتر شود.

جدول شماره ۱. تعداد و درصد میزان اعتبار اخبار روزنامه‌ها، تلویزیون، و تارنما

رسانه	اعتبار	کم	اعتبار	متوسط	اعتبار	زیاد	جمع
روزنامه	۷۰	(۷/۸)	۵۹۳	(۵/۷۳)	۱۴۴	(۸/۱۷)	۸۰۷
تلویزیون	۱۲۴	(۳/۱۵)	۶۰۱	(۴/۷۳)	۸۴	(۴/۱۰)	۸۰۹
تارنما	۵۶	(۴/۱۲)	۳۳۳	(۸/۷۳)	۶۲	(۷/۱۳)	۴۵۱

درصدها در داخل پراتز نشان داده شده است. منبع: بدیعی، ۱۳۸۴

جدول شماره ۲. تعداد و درصد منابع مورد اعتماد در اخبار متناقص داخلی و خارجی

منبع مورد اعتماد	اخبار داخلی		اخبار خارجی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱- روزنامه‌های کشور	۱۴۷	۳/۱۲	۱۱۶	۷/۹
۲- رادیو	۴۵	۸/۳	۶۶	۵/۵
۳- تلویزیون	۵۱۴	۸/۴۲	۴۸۲	۲/۴۰
۴- دوستان و خویشاوندان	۶۸	۷/۵	۴۸	۰/۴
۵- رادیو و تلویزیون‌های خارجی	۱۴۷	۹/۱۲	۲۰۳	۹/۱۶
۶- اخبار اینترنت	۲۶۱	۸/۲۱	۲۷۳	۸/۲۲
بدون پاسخ	۱۰	۸/۰	۱۲	۰/۱
جمع	۱۲۰۰	۰/۱۰۰	۱۲۰۰	۰/۱۰۰

منبع: بدیعی ۱۳۸۴

جدول شماره ۳. تعداد و درصد منابع مورد اعتماد برای کسب اطلاعات داخلی و خارجی

منابع کسب خبر		اخبار داخلی		اخبار خارجی	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۸۰	۰/۱۵	۱۲۸	۷/۱۰	۱- روزنامه‌های کشور	
۷۰	۸/۵	۵۷	۸/۴	۲- رادیو	
۴۴۵	۱/۳۷	۴۰۸	۰/۳۴	۳- تلویزیون	
۷۳	۱/۶	۶۶	۵/۵	۴- دوستان و خویشاوندان	
۱۷۵	۶/۱۴	۲۱۲	۷/۱۷	۵- رادیو و تلویزیون‌های خارجی	
۲۵۳	۱/۲۱	۳۲۰	۷/۲۶	۶- اخبار اینترنت	
۴	۳/۰	۹	۸/۰	بدون پاسخ	
۱۲۰۰	۰/۱۰۰	۱۲۰۰	۰/۱۰۰	جمع	

منبع: بدیعی، ۱۳۸۴

۴- ناراضی فضای مجازی

روزنامه‌نگاری الکترونیک و شکل اینترنتی آن نیز فارغ از گرفتاری‌های روزنامه‌نگاری به صورت چاپی نیست و اگر چه محدودیت‌هایش به اندازه اولی نیست ولی ددرسه‌های خاص خود را دارد. اخیراً به ناراضی فضای اینترنتی اشاره می‌شود که به معنی روزنامه‌نگار حرفه‌ای یا روزنامه‌نگار شهروندی است که خبر و اطلاعات را همراه با تفسیر بر روی صفحات اینترنت ارایه می‌کند و حاکی از انتقاد نسبت به حکومت یا رژیم سیاسی است. در حال حاضر حداقل دو سازمان غیر انتفاعی برای افزایش آگاهی از فعالیت‌های ناراضیان فضای مجازی و دفاع از آنها در برابر نقض حقوق بشر فعالیت دارند. ممکن است تمام این افراد مشمول چهار چوب حقوق بشر نشوند ولی حداقل بعضی از آنها مشمول این وضعیت می‌شوند. این دو عبارتند از گزارشگران بدون مرز و صداهای جهانی آن لاین سازمان گزارشگران بدون مرز کتاب جامع وب لاگ نویسان و ناراضیان فضای مجازی را منتشر کرده است و فهرستی از ناراضیان اینترنتی که در حال حاضر زندانی‌اند را در اختیار دارد.

یکی از تبعات برخورد با این دسته از روزنامه‌نگاران و وبلاگ نویسان اینترنتی این است که در کشورهایی که رسانه‌های چاپی و رادیو و تلویزیون به شدت تحت کنترل حکومت قرار دارد ارسال مطالب آن لاین به صورت ناشناس از سوی ناراضیان تنها راه کسب اطلاعات درباره تجارب، احساسات و عقاید شهروندان معمولی محسوس می‌شود. این شیوه گاهی ممکن است راه مفری باشد ولی ارزیابی دقت گزارش‌های نشأت گرفته از منابع ناشناس را دشوار می‌کند.

به گزارش سایت R. W. B (تاریخ چهارشنبه ۸۵/۲/۲۷) ۵۸ (در سال ۲۰۰۶) ناراضی فضای مجازی به خاطر این فعالیت (تا تاریخ بازدید مذکور) زندانی شده‌اند.

۵- مشکل اطلاعات زیانبار

مشکل اطلاعات متناقض، اطلاعات زیانبار یا اطلاعات ناخواسته و نامطلوب از نظر حکومت در رسانه‌های مرسوم نیز وجود دارد. حکومت‌ها بنا بر مصالح عمومی و یا بنا بر هدف (اگر چه تلویحی) حفظ منافع اقتصادی و سیاسی یک گروه خاص همیشه اطلاعاتی را برای انتشار عمومی مضر می‌دانند و به راه‌های گوناگون از انتشار آن جلوگیری می‌کنند تا افکار عمومی را همسو و تحت کنترل داشته باشند. حتی خشن‌ترین و غیر دموکراتیک‌ترین حکومت‌ها نیز به درجاتی سعی در همسو کردن افکار عمومی با خود دارند و استفاده از زور را راه حلی غیر علنی و در مراحل آخر می‌دانند. یک شیوه موثر در تحقق این هدف همانا نظارت بر فعالیت روزنامه‌ها و روزنامه‌نگاران است.

اما تفاوت روزنامه‌نگاری الکترونیک و روزنامه‌نگاری معمول و مرسوم از جهت اعمال نظارت این است که در مورد روزنامه‌های مرسوم کنترل دولتی آسان‌تر، کم هزینه‌تر و سازمان یافته‌تر است. حال اینکه در مورد روزنامه‌نگاری اینترنتی این کنترل به دلایل متعدد دشوارتر است.

بسیاری از حکومت‌ها مخصوصاً حکومت‌های اقتدارگرا، برای مقابله با روزنامه‌نگاری الکترونیک و وبلاگ نویسی شیوه‌های پالایش یا فیلتر گذاری را انتخاب کرده‌اند. با اینکه در مواردی و به صورت محدود این مقابله موثر واقع

شده است (حداقل تاکنون) ولی با عنایت به اینکه به جهات فنی این مقابله همیشه کارگر نمی‌شود؛ مثلاً فیلتر شکن‌ها می‌توانند فیلترها را از کار بیاندازند یا کاربران به سرعت می‌توانند سایت‌های جدیدی بوجود بیاورند و به اضافه اینکه وسعت فضای مجازی و فراوانی اخبار و اطلاعات عرضه شده در قالب سایت‌ها و وبلاگ‌های متعدد امکان بررسی دقیق همه آنها را نمی‌دهد تا معلوم شود با هر یک چه باید کرد لذا شیوه‌های فنی برای مقابله کفایت نمی‌کنند.

به همین دلیل دولت‌ها سعی دارند تا مکانیزم‌های حقوقی را نیز در دستور کار کنترل قرار دهند. برای این نوع مقابله نیز برنامه‌ریزی‌هایی برای پر کردن خلاء قانونی (تدوین قوانین مربوط به جرایم اینترنتی) صورت گرفته و یا از قوانین موجود برای مقابله استفاده می‌شود. اگر چه دادگاه‌های مربوط به متهمان اینترنتی و زندانی کردن افراد فعال، نویسنده و روزنامه‌نگار در شبکه اینترنت نسبت به موارد دادگاه‌های غیر اینترنتی و متهمان فعال در روزنامه‌های چاپی بسیار کمتر است اما در عین حال در برخی کشورها این نوع برخوردها کماکان دیده می‌شود.

۶- روزنامه‌نگاری اینترنتی و تغییر اجتماعی

روزنامه‌نگاری الکترونیک با وجود مشکلاتی که دارد و با وجود اینکه هنوز استفاده گسترده‌ای از آن در بیشتر کشورها، مخصوصاً کشورهایی که هنوز در فرآیند توسعه اقتصادی و سیاسی ناهموارند، نمی‌شود با این وجود بر اساس امکاناتی که فراهم می‌کند به خودی خود می‌تواند در تغییر اجتماعی و سیاسی امیدواری‌هایی ایجاد کند. از این جهت می‌توان آن را نشانه‌ای از عناصر بسط گستره عمومی هابرماسی تلقی کرد. با این وجود نباید ظرفیت‌های اجتماعی را نادیده گرفت و برای آن قدرت زیادی در ایجاد تغییر اجتماعی و صرف‌نظر از جامعه‌ای که در آن به کار گرفته می‌شود، قایل شد. صرف‌نظر از درجه متفاوت دسترسی، بنا بر ملاحظاتی نظیر دسترسی فنی و زیرساختی و رویکرد و سیاست دولت‌ها در جهت اشاعه آن و همچنین صرف‌نظر از توانایی‌های ارتباطی کاربران در استفاده از آن، بستر اجتماعی که تکنولوژی جدید در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد برای تحقق تغییرات بسیار مهم است. چریان جورج در مقاله‌ای موسوم به "تاثیر سیاسی اینترنت و پارادوکس نفوذ/ مشارکت

در مالزی و سنگاپور" این موضوع را به تفصیل مورد بررسی قرار داده است (جورج: ۲۰۰۵). وی می‌گوید نمی‌توان به طور ساده رابطه مثبتی میان گسترش تکنولوژی اینترنتی و استفاده موثر از آن برقرار کرد. مالزی و سنگاپور تقریباً با هم استفاده از اینترنت را شروع کردند و سیاست‌های آنها تقریباً مشابه بوده است. این دو تقریباً هر دو در دهه ۱۹۶۰ استقلال پیدا کرده‌اند و رژیم سیاسی وست مینستری دارند و انتخابات آزاد است ولی فضای سیاسی به اندازه انگلیس یا کشورهای مشابه باز نیست. گاه این دو را نیمه دموکراسی نامیده‌اند به این معنا که نوعی دموکراسی محدود را پی می‌گیرند که بیشتر بر توسعه اقتصادی و اجتماعی تاکید دارد و دموکراتیک کردن کامل حکومت و دولت را به تدریج و با احتیاط دنبال می‌کند. کنترل دولت بر رسانه‌ها عنصری اساسی در هر دو سیستم است. مقررات دولت در دو سطح عمل می‌کند. اول سطح محتوای است یعنی گزارش‌هایی که خبرها را تشکیل می‌دهند و اطلاعاتی که گزارش‌ها براساس آنها تنظیم شده است. مقررات مختلفی وجود دارد که به دولت اجازه می‌دهد محدودیت‌هایی معین بر انتشار، بعد از انتشار، و تنبیه و جریمه برای کسب اطلاعات رسمی تحمیل کند. سطح دوم دسترسی به رسانه‌هاست یعنی چه کسی مالک و گرداننده وسایل تولید رسانه‌ای است. مقررات مربوط به کسب پروانه و ضمایم آن برای کنترل مؤسسه رسانه‌ای به کار گرفته می‌شود، ولو آنکه رسانه در اختیار بخش خصوصی باشد. اما این سیاست در مورد اینترنت متفاوت است. ظهور اینترنت در دهه ۹۰ در این رویکرد مدیریتی رسانه‌ها که چند دهه قدمت داشت گسیختگی ایجاد کرد و اینترنت اولین رسانه‌ای شد که شهروندان دو کشور اجازه پیدا کردند بدون کسب اجازه رسمی و به عنوان رسانه جمعی از آن استفاده کنند. دو دولت براساس اهداف اقتصادی بازار-محور خود و با حساسگری سیاسی-اقتصادی ترجیح دادند کنترل را در محدوده رسانه‌های سنتی نگه دارند و به آن اکتفا کنند. در دو کشور تفاوت‌های اندکی وجود دارد ولی این تفاوت‌ها اساسی نیست. در سنگاپور سیاست ثبت سایت‌های سیاسی دنبال می‌شود ولی ثبت سایت بیشتر با هدف کنترل پورنوگرافی بوده است نه کنترل سیاسی و سایت‌های سیاسی هیچ کدام مسدود نشده‌اند. ولی سایت‌های پورنوگرافیک (دقیقاً ۱۰۰ سایت که بیشتر جنبه نمادی دارد) مسدود شده‌اند و دولت معتقد است مقصود دولت از ثبت سایت‌ها بیشتر نشان دادن مسولیت‌پذیری آنهاست و کنترل سیاسی در بین

نیست و دولت هدفش این است که یکی از پنج نمونه برتر در تکنولوژی اطلاعات آینده در حوزه جامعه اطلاعاتی باشد. مالزی نیز براساس یک طرح عظیم توسعه تکنولوژی اطلاعات که هدف از آن پشتیبانی حقوقی و زیر ساختی است و برای آن قانون ۱۰ ماده‌ای تهیه شده است سیاست باز را دنبال کرده است. یک ماده از قانون مذکور عدم سانسور در اینترنت است. البته مواردی مثل تهمت و افترا ذیل قوانین دیگر که در مورد رسانه‌ها هم کاربرد دارد قابل تعقیب است.

با وجود این شباهت‌ها تعداد کاربران اینترنتی در دو کشور متفاوت است. جمعیت مالزی در مجموع ۵ برابر جمعیت سنگاپور است ولی کاربران اینترنت مالزی سه برابر کاربران در سنگاپور است (۴ میلیون در برابر ۱/۳ میلیون). در عین حال، مشارکت اینترنتی نیز در مالزی بیشتر است. به عبارت دیگر براساس روزنامه‌نگاری چالش‌گر یعنی روزنامه‌نگاری که در سنت مطبوعات رادیکال با ایدئولوژی حاکم چالش می‌کند و می‌کوشد گفتمان عمومی را دموکراتیک کند وضعیت مالزی بهتر است. وب سایت‌های اصلی بدیل در مالزی بیش از ۱۰۰ هزار نفر را پوشش می‌دهند اما بازدیدکنندگان این گونه سایت‌ها در سنگاپور حداکثر چند هزار نفر است. مالزی حداقل سه سایت بدیل با پرسنل تمام وقت دارد در حالیکه سنگاپور از این حیث محروم است. همچنین در به روز کردن سایت مالزی بسیار جلوتر از سنگاپور بوده است. در کل ساختارهای فرهنگی مکمل یا پشتیبانی کننده استفاده از اینترنت در مالزی قوی‌تر است. به نظر من مقایسه دو کشور نشان دهنده این است که تفاوت در توسعه رسانه‌های آن لاین برای ابراز نارضایتی سیاسی حاکی از این است که این تفاوت ارتباط محکمی با تکنولوژی ندارد. هیچ یک از سطح نفوذ اینترنت و مقررات استفاده، توضیح دهنده این نیست که چرا مالزی در ابراز نارضایتی از طریق اینترنت از سنگاپور پیشرفته‌تر است. بلکه شبکه‌های از قبل موجود در دنیای واقعی در کنار یک بحران سیاسی که اجماع سیاسی را از هم گسیخته کرد (بر کناری و محاکمه انور ابراهیم و مسایل مرتبط) و در نتیجه مالزیایی‌ها را برای پیدا کردن راه‌های دیگر ارتباط سیاسی برانگیخت نقش مهمتری در این تفاوت دارند. استفاده از اینترنت در شبکه‌ای از کنش‌های متقابل چند رسانه‌ای و چهره به چهره جای گرفته است که تاثیر تکنولوژی را کند یا تشدید می‌کنند.

او یون هو بنیان‌گذار اهمی نیوز می‌گوید در کره، نارضایتی و بی‌اعتمادی خوانندگان به مطبوعات سنتی به شدت افزایش یافته است. شهروندان می‌خواهند خود را ابراز نمایند و این تمایل افزایش یافته است بنابراین از یک طرف نارضایتی از مطبوعات مرسوم و از طرف دیگر تمایل به ابراز خود از سوی شهروندان دست به دست هم داده‌اند؛ و با امکان استفاده از اینترنت برای نوعی روزنامه‌نگاری جایگزین من فکر کردم می‌توانم فرصتی برای تحقق این تمایلات فراهم کنم به صورتی که روزنامه‌های اینترنتی ایجاد شود که شهروندان خود خبرنگاران آن باشند.

تحقیقات دیگری نیز نشان می‌دهد که کره‌ای‌ها در مقایسه با آمریکایی‌ها بیشتر به اطلاعات اینترنت اعتماد دارند بطوری که از هر ده کره‌ای هفت نفر چنین اعتمادی دارند و کاربران اینترنتی کره‌ای در مقایسه با آمریکایی‌ها وقت بیشتری را با اینترنت صرف می‌کنند و کمتر از آمریکایی‌ها تلویزیون تماشا می‌کنند. شعار این روزنامه این است: هر شهروند یک گزارشگر است. به روز کردن بسیار سریع است به طوری که سه بار در روز در ساعت ۹:۳۰ صبح، یک بعد از ظهر و ۵ بعد از ظهر مطالب جدید می‌شود. شمار گزارشگران این روزنامه که ۸۰ درصدشان گزارشگرانی از میان شهروندان هستند اکنون به حدود ۲۷۰۰۰ نفر رسیده است. بنیانگذار روزنامه می‌گوید در این روزنامه مقالات خبری صرف مورد توجه و معیار اصلی نیست. مقالاتی که هم واقعیت‌ها و هم عقیده را در برگیرند نیز در صورتی که خوب باشند پذیرفته می‌شوند (تری هیتون، منبع اینترنتی، تاریخ مشاهده ۸۵/۶/۲۷). اتاق‌های گفتگوی موجود در روزنامه اینترنتی اهمی نیوز برای پیکارهای انتخاباتی مورد استفاده قرار گرفتند. در انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۰۲ مقاله‌ای از چونگ مونگ جون، حمایت زیادی را برای رو مو هیون کاندیدای اصلاح طلب برانگیخت بطوری که در مدت دو ساعت اتاق گفتگو مملو از کاربران شد و ۵۷۰ هزار نفر به مقاله دسترسی پیدا کردند. همچنین تعداد کل کسانی که صفحات اینترنتی دیگری تحت عنوان نان‌گیک به معنی مناظره‌گر ارائه دادند نیز افزایش یافت و لذا نقش مشابهی بازی کردند و یکی از آنها تحت عنوان سورپریز به پیکارهای تبلیغاتی کاندیدای اصلاح طلب رو مو هیون کمک کردند. در روزهای تبلیغات انتخاباتی مقاله‌هایی در این صفحه نوشته می‌شد که روزانه صد هزار نفر از آن بازدید می‌کردند.

این سبک روزنامه‌نگاری بر بسیاری از حوزه‌های اجتماعی کره جنوبی اثر گذاشته است که از همه مهمتر تاثیر آن بر انتخابات بوده است. به ویژه انتخابات عمومی سال ۲۰۰۰ و انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۰۲ تحت تاثیر مباحث و مناظره‌های آن‌لاین همین سبک بوده است. حتی کاندیدهای بسیار جا افتاده هم به طور فعال از اینترنت به عنوان ابزار تبلیغاتی استفاده کردند و صفحه اینترنتی اتحاد شهروندان ضد متصدیان سیاسی کنونی را ۹۰۰ هزار کاربر اینترنت بازدید کردند (سایت دانشگاه کلمبیا، بازدید در ۱۳۸۵/۶/۲۷).

اما این تاثیرات بدون بستر اجتماعی مناسب امکان‌پذیر نبوده است. این بستر اجتماعی هم ساختار سیاسی و هم تمایلات اجتماعی مردم کره را در بر می‌گیرد. استفاده گسترده از اینترنت در ده ساله اخیر در کره جنوبی بدون تغییر ساختار سیاسی ممکن نمی‌شد. تا سال ۲۰۰۵ از ۴۷ میلیون جمعیت کره ۳۱ میلیون به اینترنت پر سرعت دسترسی داشته‌اند و ۸۳ درصد خانوارها نیز کامپیوتر شخصی داشته‌اند. اما این برجستگی در استفاده از اطلاعات و نفوذ اینترنت را باید با عوامل جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی و فرهنگی توضیح داد (چانگ، ۲۰۰۵).

جغرافیای کره برای بسط اطلاعات و گسترش آن از طریق اینترنت مساعد است. یک چهارم جمعیت کره در شهر سئول زندگی می‌کنند. این بخش از جمعیت در آپارتمانها یا نواحی متراکم زندگی می‌کنند که نصب و استفاده از سیستم ارتباطات باند پهن با هزینه‌ای مقرون به صرفه را امکان‌پذیر می‌سازد. از جهت خط مشی سیاسی، حکومت کره توسعه تکنولوژی اطلاعات را به صورتی فعال و جدی دنبال و تقویت کرده است. کره پیش از سایر کشورها ساخت شاهراه‌های اطلاعاتی را آغاز و در ۱۹۹۷ کامل کرد. در نتیجه این سیاست دسترسی به اینترنت در مقایسه با کشورهای مثل آمریکا، انگلیس و کانادا بسیار ارزانتر است (همان). از جهت فرهنگی نیز سلطه فرهنگ کنفوسیوسی انگیزه استفاده از این ابزار تکنولوژیک را بیشتر می‌کند چرا که فرهنگ کنفوسیوسی به شدت بر ارزش‌های مبتنی بر سلسله مراتب تاکید دارد. به طور مثال بچه‌ها چنان تربیت می‌شوند که هنگام سلام کردن به بزرگترها تعظیم کرده و احترام می‌گذارند. این نحوه سلام و احترام هنوز هم در میان کره‌ای‌ها مثلاً از سوی دانشجویان نسبت به استادان، مشاهده می‌شود. از تبعات همبسته‌های این فرهنگ اکراه از صحبت در برابر بزرگترها و معلمان و استادان است. در نتیجه، این فرهنگ قلمرو، فرصت‌ها و ابزارهای ابراز افکار و

احساسات را محدود می‌کند و نسل جوان کره (بیشترین استفاده‌کنندگان از اینترنت) و اقلیت‌های اجتماعی از امتیاز اینترنت استفاده می‌کنند و آن را وسیله‌ای برای خنثی کردن ارزش‌های کنفوسیوسی و اظهار و انتقال افکار و عقایدی ساخته‌اند که در جهان واقعی کمتر امکان ابراز آزادانه آنها وجود دارد. علاوه بر این نکته مهم دیگر این است که رسانه‌های مرسوم کره حتی در ده ساله اخیر که ساختار سیاسی به طرز شگفت‌آوری تغییر پیدا کرده و انتخابات آزاد و مشارکت آزادانه افراد در سرنوشت سیاسی خودشان فراهم شده است همچنان مشی محافظه کاری را حفظ کرده‌اند به طوری که سه روزنامه اصلی کشور که حدود ۸۰ درصد خوانندگان را پوشش می‌دهند بسیار محافظه‌کارانه عمل می‌کنند و در برابر اصلاحات رسانه‌ای مقاومت می‌کنند.

تحوّل تقریباً مشابهی در اندونزی نیز دیده شده است. در این کشور هنگام حکومت سوهارتو رسانه‌های چاپی و صوتی - تصویری تحت مالکیت گروه کوچکی از صاحبان منافع اقتصادی قرار داشت و به شدت کنترل می‌شد. اینترنت زمانی به اندونزی رسید که آوازه آن به عنوان "تکنولوژی آزادی" همه جا پیچیده بود. با ورود اینترنت محرومیت‌ها و خواسته‌های سیاسی و دموکراتیک که دولت اقتدارطلب و صاحبان منافع کلان اقتصادی مانع ابراز آن شده بودند مجال بروز یافت. همین تحوّل بود که استفاده هدفمند از این رسانه برای سرنگونی رژیم سوهارتو و نهادینه کردن دموکراسی در اندونزی را امکان پذیر ساخت. فعالانی که کار بسیج مردم علیه سوهارتو را انجام می‌دادند، پیام‌ها را از طریق پست الکترونیک توزیع می‌کردند. این پیام‌ها در کیوسک‌های اینترنتی عمومی در شهرها و نزدیک دانشگاه‌ها پیاده و از آنها پرینت گرفته می‌شد و آنگاه برای توزیع توده‌ای به شکل کاغذی تکثیر می‌شدند (کراسنوبوکا، ۲۰۰۰؛ چران، ۲۰۰۵).

تجارب کشورهای مالزی، سنگاپور، کره جنوبی، و اندونزی نشان دهنده این است که جبر گرایی تکنولوژیک مک لوهانی که با عبارت معروف وی "رسانه همان پیام است" متبلور شده را باید تعدیل کرد. به بیان دیگر، تکنولوژی جدید می‌تواند در صورت مساعد بودن بستر اجتماعی، درجه و سرعت تغییر را زیاد کند، اما بدون بستر اجتماعی مساعد و همسو نباید انتظار زیادی از آن داشت.

نتیجه‌گیری

- ۱- روزنامه‌نگاری الکترونیک امکان باز هم بیشتری برای آزاد کردن اطلاع‌رسانی و هم چنین آزادتر کردن مخاطب در استفاده از اخبار و اطلاعات فراهم می‌کند.
- ۲- با وجود این نکته مالکیت و توانایی اداره سایت‌های خبری همچنان که در مورد روزنامه‌های مرسوم مهم است در اینجا هم اهمیت زیادی پیدا می‌کند.
- ۳- محدودیت‌هایی مثل شکاف آگاهی، تحریف آگاهانه و غیر آگاهانه اطلاعات، عدم اعتبار منبع و فقدان امنیت مطلوب برای روزنامه‌نگاران منتقد و احتمال مقابله دولت‌ها با آنها (گرچه به درجات بسیار کمتر نسبت به این نوع مشکلات در روزنامه‌نگاری چاپی) در آینده نزدیک همچنان وجود خواهد داشت.
- ۴- در نهایت روزنامه‌نگاری الکترونیک و نقش آن در تغییرات اجتماعی و سیاسی را نمی‌توان بدون تعامل با گروه‌های شهروندی، فعالان سیاسی و اجتماعی و احزاب سیاسی بررسی کرد.

منابع

منابع فارسی

- بدیعی، نعیم (۱۳۸۴). روزنامه‌نگاری در جامعه اطلاعاتی. رسانه، فصلنامه مطالعاتی و تحقیقاتی وسایل ارتباط جمعی، سال شانزدهم، شماره ۲، پاییز ۱۳۸۴.

منابع انگلیسی

- Chang Woo- Young (۲۰۰۵). Online Civic Participation, And Political Empowerment: online media and public opinion formation in Korea. Media, Culture & Society, ۲۷(۶), ۹۲۵-۹۳۵.
- Graber Doris. A. (۲۰۰۵). Political Communication Faces The ۲۱st Century. Journal Of Communication, ۵۵(۳).
- Heaton Terry. TV News in a Postmodern World: A the Genius of ohmy News. Accessed from (<http://donatacom.com/papers/pomo۲۲.hgm>). Internet World Stats. Accessed from (<http://internetworldstats.com/stats.htm>).
- Krasnoboka, Natalya (۲۰۰۰). Real Journalism Goes Underground.
- Gazzete: The International Journal For Communication Studies, ۶۴(۵):۴۷۹-۴۹۹.
- Severin Werner J. and James W. Tankard. ۲۰۰۱. Communication Theories, Origins, Methods, and Uses in the Mass Media. ۵th ed. Addison Wesley: longman Inc.
- The digital divide in Europe. Accessed from (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>).
- Whee Gook Kim (۱۹۹۸). Evolution of Democracy and Economic Development: A case of South Korea. Accessed from (<http://wheeGookkim/lecture.htm>).